

Metody oceny zachowania się psów pracujących w świetle badań naukowych

dr Marta Walczak

Adiunkt
Zakład Zachowania się Zwierząt,
Instytut Genetyki i Hodowli Zwierząt
PAN

mgr inż. Paweł Bury-Burzymiski

Wydział Nauk o Zwierzętach
SGGW

nadkom. Artur Walasek

Ekspert
Zakład Kynologii Policyjnej CSP

Każdemu się wydaje, że go zna dokładnie i wystarczająco, a tylko przyrodnik przyzna, że mimo wszelkich badań i porównań właściwie dotąd wie o psie niezwykle mało i prawie nic pewnego.

A.E. Brehm, *Życie zwierząt*, PWN, 1968

Człowiek od dawna wykorzystuje „zdolności” psa. Mimo ogromnego postępu wszechobecnej techniki pomagającej ludziom w przeróżnych formach ich aktywności, pies nie stracił swojej pozycji. Dalej wykonuje stare zadania oraz jest obsadzany w nowych rolach. Ciągłe rozwijająca się szeroko rozumiana nauka o psie aktualizuje dotychczasową wiedzę oraz rzuca nowe światło na jego behavior. Dzięki temu lepiej możemy oceniać jego predyspozycje do szkolenia, weryfikować dotychczasowe metody szkoleniowe, a przez to bezkonfliktowo i efektywniej wykorzystywać go do wielu zadań.

Psy wykorzystywane do działań policyjnych służą w tej uzbrojonej i umundurowanej formacji od ok. 200 lat. Pomimo doskonalenia metod szkoleniowych przyszłych funkcjonariuszy oraz korzystania z coraz nowocześniejszych urządzeń nie sposób wyobrazić sobie skutecznej pracy tej formacji bez udziału psów służbowych z ich przewodnikami. Umiejętność szybkiego poruszania się, zdolności obrończe, wysoce rozwinięte zmysły, a przede wszystkim zmysł węchu, sprawiają, że psy oddają nieocenione usługi. Wyszukiwanie zapachów narkotyków, materiałów wybuchowych, zwłok ludzkich, poszukiwanie osób zaginionych czy sprawców przestępstw to tylko część zadań, do których wykorzystuje się psy służbowe Policji. Niejednokrotnie stają w obronie, gdy zagrożone jest zdrowie czy życie ludzkie. Znajomość osobowości psa oraz jego interakcji z otoczeniem jest nieodzownym elementem nie

tylko oceny predyspozycji do różnego rodzaju szkolenia, ale również oceny zachowania się psa jako zwierzęcia towarzyszącego. Stale rosnące zapotrzebowanie na psy pracujące (nie tylko w służbach mundurowych) i towarzyszące spowodowało, że znajdują się obecnie w obszarze wielu badań naukowych [np. 1, 2, 3].

Temperament oraz osobowość

We wczesnych latach dwudziestych ubiegłego wieku laureat nagrody Nobla, Ivan Pawłow rozpoczął badania w celu określenia podstaw temperamentu psów. Pomimo pomyślnego startu, badania nad temperamentem oraz osobowością zwierząt nie rozwinęły się jako odrębna dziedzina badań w psychologii, jak stało się w przypadku psychologii człowieka [4]. W literaturze etologicznej można napotkać dwa terminy: temperament i osobowość. Terminy te wydają się nierozróżnialne, co spowodowane jest odmienną interpretacją znaczenia tych pojęć. W dziedzinie psychologii człowieka temperament jest określany przez niektórych naukowców jako dziedziczna tendencja, widoczne już we wczesnych etapach życia, które stanowią fundament osobowości; z kolei osobowość jest definiowana cechami i zachowaniem się osobników dorosłych, jako wypadkowymi temperamentu i wpływu środowiska [4]. Temperament bywa określany również jako różnice w zacho-

METODY OCENY ZACHOWAŃ PSÓW

waniach, stosunkowo powtarzalne w podobnych sytuacjach [5]. Podane definicje nie zostały jednomyślnie przyjęte przez badaczy ludzkiej psychiki, a naukowcy zajmujący się zwierzętami są jeszcze mniej zgodni w tym względzie [6]. Niektórzy badacze zachowań zwierzęcych nie zauważają różnic pomiędzy „temperamentem” a „osobowością” [5] oraz między „temperamentem” a „charakterem” [7], używając tych terminów zamiennie. Można odnieść również wrażenie, że wyraz „temperament” jest stosowany wyłącznie w celu uniknięcia używania wyrazu „osobowość”, który wydaje się zarezerwowany tylko dla istot ludzkich [4].

Najwięcej badań osobowości psów, obejmujących ponad 15 tys. zwierząt ze 164 ras, zostało przeprowadzonych przez Svartberga i Forkmana [8] z zastosowaniem DMA (ang. *dog mentality assessment*). Dane będące wynikami tych badań są wykorzystywane przez Szwedzki Związek Psów Pracujących. Badanie składało się z 10 sytuacji, w których każdy z psów musiał się zmierzyć m.in. z nagłym pojawieniem się manekina, wystrzałem, dźwiękiem łańcucha ciągniętego po blasze falistej, a także z dwiema wolno podchodzącymi, ubranymi w białe prześcieradła osobami, na których głowach umieszczono białe wiaderka z wyciętymi dziurami na oczy. Reakcje zwierząt ujawniły istnienie pięciu podstawowych cech osobowości. Były to: skłonność do zabawy (ang. *playfulness*), ciekawość/nieustraszonność (ang. *curiosity/fearlessness*), skłonność do zachowania łowieckiego przejawiająca się pogonią (ang. *chaseproneness*), tendencja socjalna (ang. *sociability*) i agresywność (ang. *aggressivity*). Dalsze badania wykazały, że trzy pierwsze cechy są ze sobą ściśle związane i tworzą jakby jeden „wymiar” osobowości, który jest bardzo podobny do wspomnianego wyżej wymiaru „nieśmiałości – śmiałości” [8].

Pies jest gatunkiem, u którego odrębne osobowości ujawniają się bardzo wyraźnie i jest w tym bliski człowiekowi. W badaniach dotyczących osobowości psów oraz ich właścicieli Gosling [9] stwierdził, że podstawowe typy ludzkich osobowości mają swoje odpowiedniki wśród psów. Na przykład pies określany mianem energicznego odpowiada ekstrawertykowi, ludzka ugodowość to u psów przymilność, osobowość neurotyczna człowieka jest analogiczna do reaktywności emocjonalnej w osobowości czworonogów, natomiast ludzka otwartość na doświadczenie bywa u psów nazywana inteligencją.

Metody oceny zachowań psów

Aspekt oceny zachowania się psów jest nie tylko istotny z punktu widzenia selekcji psów do celów służbowych, ale także dla hodowli o innym przeznaczeniu, co potwierdza wiele testów behawioralnych wprowadzanych i wykorzystywanych przez kluby kynologiczne. Szwajcarski Klub Owczarka Niemieckiego, jako jeden z pierwszych, zaczął w 1949 r. wykorzystywać standaryzowany test behawioralny. Test ten nie uległ znaczącym zmianom aż do roku 1990, w którym usunięto dwie ostatnie próby: samoobrony oraz popędu walki [10]. Analiza 51 prac naukowych przeprowadzona przez Jones i Goslinga [4] wskazuje, iż najczęściej badanymi cechami były: lękliwość (43 prace), reaktywność (39 prac), podatność na szkolenie (34 prace), socjalność (31 prac), agresywność (30 prac), podporządkowanie i dominacja (23 prace) oraz aktywność (15 prac). Większość programów dla psów pracujących

nie ocenia pojedynczego zachowania w konkretnej sytuacji/teście, a stara się określić wiele cech jednocześnie opisujących danego psa. Niejednokrotnie wymienione cechy poddawane są tzw. analizie głównych składowych (PCA, ang. *Principal Component Analysis*). Jest to metoda statystyczna, która służy do redukcji liczby zmiennych opisujących zachowanie, a także do odkrycia prawidłowości między zmiennymi oraz formułowania uogólnionych czynników opisujących zachowanie się zwierzęcia. Kompozycja czynników wykrytych przez PCA może służyć do opisu wielu cech behawioralnych w odpowiedzi na testy behawioralne oraz do przewidzenia zachowania się zwierzęcia w podobnej sytuacji w przyszłości [2, 8].

Wyróżnia się 4 główne metody oceny zachowań się psów, którymi są: 1 – baterie testów (ang. *test batteries*), 2 – oceny indywidualnego psa za pomocą kwestionariusza (ang. *ratings of individual dog*), 3 – obserwacje prowadzone w warunkach naturalnych (ang. *observational tests*) oraz 4 – oceny eksperta poszczególnych ras (ang. *expert ratings of breed prototypes*) [4, 5]. Najpowszechniejszą metodą oceny zachowań psów jest użycie zestawu kolejno następujących po sobie subtestów (bateria testów), w których zachowanie oceniane jest jako odpowiedź na specyficzne bodźce, zazwyczaj nieznane wcześniej psu, czy też bodźce, które mogą wywołać konkretne zachowanie u psa (np. lęk czy agresję). W teorii metoda baterii testów, spośród wyżej wymienionych metod, jest najbardziej pomocna w osiągnięciu obiektywności oceny zachowania zwierzęcia, ze względu na stałość i ujednoczenie warunków przeprowadzania procedury. Metoda ta jest stosowana przez służby mundurowe do oceny predyspozycji psów [2] oraz nierzadko do oceny zachowań lękowych i agresywnych u psów np. z przeznaczeniem do adopcji [11]. W badaniach naukowych baterie testów oceniające zachowania agresywne bądź lękowe zostały przeprowadzone przez Haverbeke i wsp. [12], w odpowiedzi na pojawiające się istotne problemy behawioralne związane z kłopotami podczas ćwiczeń z posłuszeństwa czy też z wysokim odsetkiem pogryzień przez psy służbowe. Służące w belgijskim wojsku psy zostały poddane baterii testów stosowanych m.in. przez holenderski Związek Kynologiczny w celu wytypowania zwierząt nadmiernie agresywnych i lękliwych. Procedura składała się z kilkunastu subtestów obejmujących próby socjalizacji przeprowadzane w różnych symulowanych sytuacjach (np. głaskanie psa sztuczną ręką przez obcą osobę, neutralne przejście 3 osób nieznanymi psu, wpatrywanie się w psa przez nieznaną osobę, przejście obcego przewodnika ze spokojnym psem, przejście obok lalki/manekina wielkości kilkuletniego dziecka, próby z użyciem rekwizytów – koca, parasolki, szybko poruszającego się obiektu, np. zdalnie sterowanego samochodu oraz sygnałów dźwiękowych innych niż wystrzał z broni palnej – klakson, dźwięk uderzenia o metal). Następnie ocenie punktowej poddano typowe zachowania związane z agresją, takie jak: szczekanie, warczenie, szczerzenie zębów, kłapanie zębami, próby unikania bodźca oraz postawa ciała zwierzęcia [12]. W metodzie baterii testów można wyodrębnić dwa istotne komponenty – pierwszym są stosowane bodźce, drugim – system klasyfikujący poszczególne zachowania jako odpowiedź na stosowane bodźce [4]. W tabeli 1 wymieniono najczęściej stosowane subtesty, służące ocenie zachowań psów towarzyszących, należy jednak zwrócić uwagę, że część z nich pokrywa się z testami używanymi również do oceny zachowań psów pracujących, w tym dla służb mundurowych, lub stanowi ich składową. Wybrane subtesty przedstawiono na fotografiach 1–6.

Fot. 1. Przeciąganie przedmiotu

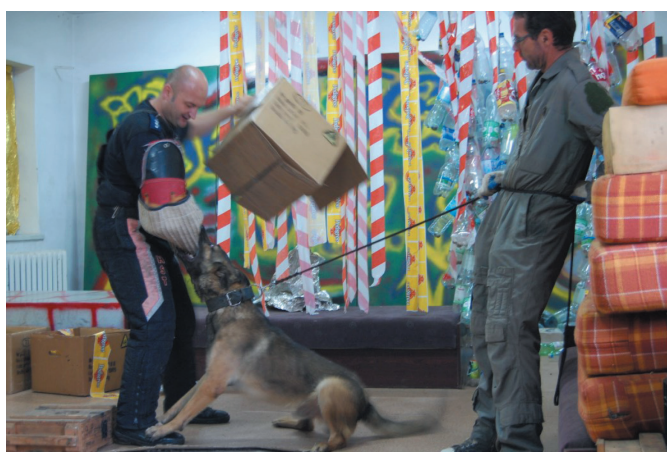
Fot. 2. Nieznane pomieszczenie / nieznane przedmioty

Fot. 3. Test lalki

Fot. 4. Głaskanie sztuczną ręką

Fot. 5. Obrona opiekuna

Fot. 6. Wpatrywanie się w psa

Fot. autorzy

Kolejna metoda opiera się na przeprowadzeniu wywiadu na temat danego psa. Kwestionariusze mogą być kierowane do znacznie większych populacji, dając perspektywę długoterminowej oceny zachowania badanego osobnika w różnych sytuacjach. Wadą kwestionariuszy jest niska rzetelność wynikająca z popełniania błędnych interpretacji oraz subiektywność respondenta, co może rzutować na otrzymany wynik. W przypadku tworzenia kwestionariusza szczególną uwagę

należy zwrócić na formę oraz strukturę pytań, aby zapewnić prawidłową ocenę określonych cech [13]. Obecnie najczęściej stosowanym kwestionariuszem jest Canine Behaviour Assessment and Research Questionnaire (C-BARQ), który został opracowany na podstawie danych dotyczących ponad 2000 psów, reprezentujących ponad 100 ras [14]. Duffy i Serpell [15] stwierdzili, że C-BARQ jest w stanie zidentyfikować behawioralnie psy szczególnie przydatne do pracy w charakterze

TECHNIKI ANALIZ ZACHOWAŃ PSÓW

przewodników osób niewidomych i do pracy w formacjach mundurowych już w 6. miesiącu życia. Uważa się, że kwestionariusze wraz z testami behawioralnymi mogą ułatwić określenie prawdopodobieństwa sukcesu w różnych programach szkoleniowych dla psów pracujących.

Podczas testów obserwacyjnych zachowanie psa jest oceniane w warunkach jak najbardziej naturalnych, nieprovokowanych. Podobnie jak baterie testów, metody obserwacyjne składają się z dwóch komponentów, czyli stosowanych bodźców oraz sposobu klasyfikacji poszczególnych zachowań w odpowiedzi na bodźce. W przeciwieństwie do baterii testów, badania obserwacyjne prowadzone są zazwyczaj w celowo dobranych, ale niekontrolowanych warunkach, w których bodźce są w głównej mierze przypadkowe (np. obserwacja psa podczas spaceru w zatłoczonej przestrzeni publicznej, jaką jest centrum handlowe) [4, 16]. Niektóre testy obserwacyjne wykorzystują dodatkowo bodźce stosowane w baterii testów [4].

Ostatnią metodą jest ocena eksperta danej rasy, dokonywana przez sędziów kynologicznych, lekarzy weterynarii czy trenerów psów. Ocena ta wydawać by się mogła wysoce obiektywna, jednakże często bywa obarczona utartymi opiniami na temat danej rasy [4].

Techniki analiz zachowań psów

Spśród technik umożliwiających analizę obserwowanych zachowań można wyróżnić metody kodowania i metody ocen [4, 17]. Metody kodowania mają na celu wąskie zdefiniowanie zaobserwowanych odrębnych zachowań (np. szczekanie, ziewanie, machanie ogonem) oraz określenie frekwencji i czasu ich występowania w odniesieniu do każdego badanego osobnika [11, 12]. Bardzo często ta metoda jest oparta na etogramach danego gatunku lub populacji i uważa się ją za stosunkowo obiektywne narzędzie w porównaniu z metodą ocen. Natomiast metody ocen polegają na wspólnych ocenach/opisach obserwatorów, łączeniu oraz interpretowaniu zachowań zwierzęcia dla konkretnych i zdefiniowanych cech behawioralnych. W metodzie ocen korzysta się ze skali Likerta, np. od 1 do 5 albo od 1 do 7, gdzie dana liczba jest odzwierciedleniem nasilenia zachowania prezentowanego przez zwierzę poddane danemu zadaniu [17]. Można wyróżnić dwa rodzaje metod ocen: ocenę behawioralną (ang. *behavioral rating*, „BR”) oraz ocenę subiektywną (ang. *subjective ratings*, „SR”) [18]. Pierwsza z nich opiera się na obserwacjach zachowań w danej sytuacji testowej i ocenia je w sposób możliwie najbardziej obiektywny. Jako przykład metody „BR” może posłużyć badanie przeprowadzone przez Svartberga [18], który zastosował 23 różnych skal, w 9 różnych sytuacjach standaryzowanego testu do scharakteryzowania osobowości dwóch ras psów pracujących, tj.: owczarka niemieckiego oraz owczarka belgijskiego Tervuren. W jednym z podtestów oceniano u psów „towarzystwość”, na podstawie unikania (niższe wyniki) bądź podejścia (wyższe wyniki) w kierunku zbliżającej się do nich nieznanym osobie [18]. Drugi typ, metoda „SR”, odnosi się do oceny całościowego/sumarycznego zachowania testowanego osobnika. W zależności od sytuacji testowej, może być prowadzona w oparciu o łączne/ogólne spostrzeżenia osoby prowadzącej punktację. Subiektywne oceny stosuje się zazwyczaj wtedy, gdy osoba oceniająca zna dobrze obiekt badawczy, co ułatwia jej ocenę całościowego zachowa-

nia osobnika podczas różnorodnych scenariuszy testowych. To różni ten typ oceny od metody „BR”, która jest oparta na pojedynczym zadaniu testowym. Przykładem zastosowania „SR” podanym przez Wilssona i Sundgrena [19] jest ocena cechy stabilności nerwowej psów, charakteryzująca się złożonością systemu zachowań. Ocena tej cechy opierała się na reakcji zwierząt we wszystkich sytuacjach badawczych testu. Cecha „stabilności nerwowej” byłaby trudna do oszacowania tylko i wyłącznie na podstawie opisu reakcji psa w danej sytuacji testowej. „BR” mniej polega na intuicji obserwatora w łączeniu zaobserwowanych zachowań, przez co uważa się ten rodzaj metody za mniej subiektywny oraz dający bardziej wiarygodne informacje aniżeli „SR” [17]. Jak wykazały badania przeprowadzone przez Hewson i wsp. [20], van den Berg i wsp. [21] czy Carter i wsp. [22], wyniki metody „SR”, jak i „BR” często korelowały z wynikami metody kodowania behawioralnego, zarówno w dokładności przewidywania sukcesu psów pracujących, jak i spójności/zgodności oceny osobowości psa [17]. Według Wilssona i Sinna [17] metody „BR” oraz „SR” wydają się mieć mniej więcej równą prawidłowość przewidywania sukcesu w kontekście szkolenia psów służbowych (w tym przypadku wojskowych psów). Zastosowanie danej metody może w znacznym stopniu być kwestią wyboru (logistyki) dokonywanego przez osoby zajmujące się programami dla psów pracujących. Jeżeli w procedurze naboru, w danym programie dla psów pracujących wymagane jest wychwycenie węższej, bardziej sytuacyjnej, specyficznej cechy, należałoby wybrać metody „BR”, podczas gdy w innych programach dla psów pracujących, zwracających uwagę na bardziej uogólnione cechy (np. zaufanie lub agresję), metody „SR” będą bardziej wydajne i prawidłowe z logistycznego punktu widzenia.

Kryteria psychometryczne testów

We wszystkich testach behawioralnych niezwykle istotną rzeczą jest to, aby wyniki były obiektywne, a ich skuteczność niezawodna. Standaryzacja ma na celu zminimalizowanie zależności wyników testu od wpływów czynników ubocznych, takich jak zachowanie się osoby przeprowadzającej badanie oraz warunki, w których to badanie jest przeprowadzane, tak by na wynik w teście nie składał się wpływ warunków badania, a jedyną zmienną w badaniu był pies [23]. Trafność oznacza stopień adekwatności testu do cechy mierzonej przy redukcji jak największej liczby czynników, które mogłyby zakłócić prawidłowy pomiar [23]. Kolejne kryterium to rzetelność oznaczająca niezawodność lub dokładność pomiaru cechy oraz informująca o stabilności wyników badań. Można wyróżnić trzy główne metody szacowania rzetelności – za pomocą porównania ocen przyznawanych przez tę samą osobę (ang. *intra-rater*) lub kilka osób – sędziów (ang. *inter-rater*), tym samym testem i w tym samym czasie, oraz za pomocą powtórzonego testu w odstępie czasu (ang. *test-retest*) [23]. Na wysoką rzetelność skali wskazują wartości większe od 0,7, co pozwala sądzić, że przyjęta w pomiarach próba spełnia właściwą rolę jako narzędzie badawcze. Pierwsza metoda jest uznawana za najbardziej podstawową (ang. *intra-observer*). Osoba oceniająca psa analizuje jego zachowanie, oglądając uprzednio nagrane testy behawioralne, dzięki czemu ten sam pies, w tej samej sytuacji testowej, może zostać oceniony wielokrotnie [23]. W literaturze naukowej istnieje niewiele prac

Tabela 1. Najczęściej stosowane subtesty w badaniach temperamentu/osobowości psów

Subtest	Opis
Zabawa przedmiotem	Pies jest zachęcany do zabawy przedmiotem i włączany do zabawy w „przeciąganie” przedmiotu.
Nieznane pomieszczenie	Oceniane jest zachowanie psa w nowym, nieznanym pomieszczeniu, w obecności opiekuna i bez niego. Niekiedy do pomieszczenia wchodzi dodatkowo nieznaną osobą, która zbliża się do psa.
Nieznany pies	Pies poddawany jest konfrontacji z nieznanym psem lub psami na smyczy.
Test lalki	Lalka wielkości małego dziecka jest zbliżana do psa bądź pies jest przyprawiany przez przewodnika do lalki.
Głaskanie	Głaskanie psa (sztuczną ręką – jeśli zwierzę reaguje agresywnie).
Podstawowe komendy	Reakcja na podstawowe komendy „siad”, „waruj”, „zostań”.
Ignorowanie	Pies jest ignorowany przez kilka minut; przewodnik może się odwrócić lub nie spoglądać na psa.
Podejście z intencją ataku	Podejście nieznanego psu osoby z intencją ataku, w formie gwałtownego zbliżenia się do psa, wpatrywania się, podejście z otwartymi lub podniesionymi ramionami, imitowanie chęci uderzenia psa, z podniesionym głosem.
Test parasola	Automatyczny parasol jest kilkakrotnie otwierany w bezpiecznej odległości od psa.
Pilnowanie pożywienia	Pies dostaje miskę z jedzeniem, która następnie jest od niego odsuwana za pomocą sztucznej ręki. Szczególna uwaga jest zwracana na zachowania agresywne.
Powściągliwość	Pies jest układany na plecach lub przytrzymywany i dotykany tak jak podczas badania weterynaryjnego.
Podejście do psa w kojcu	Nieznaną osobą zbliża się do psa, który jest w kojcu. Podejście jest zwykle przyjazne, z obniżoną postawą ciała i z łagodnym mówieniem do psa.
Zachowanie się psa na smyczy	Obserwowanie zachowania się psa podczas krótkiego spaceru na smyczy. Mogą wystąpić dodatkowe bodźce, takie jak inne przechodzące psy czy osoby.
Reakcja na bodźce dźwiękowe	Psu prezentowane są niespodziewane odgłosy, np. klakson czy wystrzał z broni palnej.
Test nieznanego psu przedmiotów	Pozostawionemu w nieznanym pomieszczeniu psu prezentowane są dodatkowo nieznanymi przedmiotami, którymi mogą być duże plastikowe torby na podłodze czy też szybko poruszająca się zabawka elektryczna.
Obrona opiekuna	Nieznaną osobą zbliża się w gwałtowny sposób agresywnie do przewodnika psa, pozorując atak.
Wpatrywanie się w psa	Nieznaną osobą patrzy psu w oczy do momentu odwrócenia przez niego wzroku.
Obroża, kaganiec	Reakcja na nałożoną obrożę lub kaganiec.
Swobodne bieganie	Pies biega swobodnie na otwartej przestrzeni; dodatkowo mogą wystąpić bodźce rozpraszające, np. niespodziewany hałas.

dotyczących oceny psów pracujących poddanych ocenie przez dwóch lub więcej sędziów, a opublikowane wyniki dostarczają mieszanych wniosków. W badaniach Ley i wsp. [24], przeprowadzonych z udziałem psów towarzyszących, współczynniki zgodności pomiędzy ocenami przyznawanymi przez dwóch sędziów dla 5 skumulowanych cech (otrzymanych w analizie PCA) nie były wysokie, osiągając średnią 0,62. Natomiast gdy oceniono poszczególne zachowania, zgodność ocen pomiędzy sędziami wynosiła od 0,00 dla cechy „chęć do wykonywania poleceń” do 0,7 dla cechy „nerwowość w stosunku do ludzi, ruchu ulicznego oraz nieznanymi miejsc”. Z kolei Sinn i wsp. [2], stosując 15 sytuacji testowych przeprowadzonych w 3 odstępach czasu, wykazali, że zgodność ocen sędziów była wysoka (0,86). Jednakże dla takich cech, jak: „wrażliwość na dźwię-

ki”, „atak frontalny” oraz „atak w pościgu” zgodność ocen była bardzo niska przy pierwszym testowaniu psów (współczynniki odpowiednio: 0,30; 0,40; 0,27). Rooney i wsp. [1] wykazali wysoki poziom zgodności (>0,05) pośród sześciorga niezależnych instruktorów psów oraz naukowców w odniesieniu do 10 aspektów zachowań uznanych za pożądane u labradorów przeznaczonych do pracy węchowej. W innych badaniach, z wykorzystaniem 3497 owczarków niemieckich, Rufenacht i wsp. [7] wykazali, że różnice ocen przyznawanych przez wiele osób są nieznaczące. Inny sposób szacowania rzetelności pomiaru tym samym testem polega na tym, iż pomiędzy pierwszym a kolejnym badaniem tej samej grupy zwierząt wprowadza się odstęp czasowy. Podobnie jak w przypadku wcześniej omawianej metody, wyniki „test-retest” dostarczone przez naukowców

STANDARYZACJA TESTÓW BEHAVIORALNYCH

badających zachowanie się psów są rozbieżne. Według Svartberga i wsp. [25] zachowania wynikające z koncepcji temperamentu psów powinny pozostać niezmiennie pomiędzy dwiema okazjami testowania. Badacze wyróżniają wiele powodów, dla których zachowanie pomiędzy pierwszym a kolejnym testowaniem może być odmienne, włączając obecny stan psychofizyczny zwierzęcia, głód czy chorobę. Należy zwrócić uwagę na fakt, że prezentowane podczas drugiej sesji bodźce nie są dla psów nowe, tak jak przy pierwszym testowaniu. Na wyniki drugiego pomiaru mogą zatem wpływać takie czynniki, jak pamięć czy uczenie się [23]. Sugeruje się, że psy mogą reagować np. mniej agresywnie z powodu habituacji na uprzednio nowe bodźce [25]. Przeciwnie, psy mogą reagować bardziej agresywnie w niektórych powtórzonych sytuacjach, ponieważ mogą postrzegać, że „wygrały z bodźcem”, jeśli nie uniknęły potencjalnego zagrożenia przy pierwszym testowaniu [11]. W badaniach przeprowadzonych w ZKP w Sułkowicach [Walczak, Walasek 2014], w latach 2013–2015 z udziałem ponad 50 psów patrolowych i patrolowo-tropiących oraz z wykorzystaniem ćwiczeń z socjalizacji, oceniających reakcje zwierząt na nowe bodźce (np. otwierany automatyczny parasol, szybko poruszający się przedmiot-zabawkę, czy też nieznane osoby) również odnotowano zmiany w zachowaniach przy powtórnym testowaniu zwierząt. Psy podzielono na dwie grupy: zwierzęta prezentujące zachowania agresywne i zachowania spowodowane strachem oraz te, które zachowywały się neutralnie podczas przeprowadzanych ćwiczeń (różnice pomiędzy grupami psów były istotne statystycznie). Następnie porównano zmiany pomiędzy wynikami ćwiczeń przeprowadzonych na początku oraz na końcu tresury. Stwierdzono, że wzrost liczby zachowań agresywnych oraz związanych ze strachem mógł wynikać z przeprowadzanej w ostatnim miesiącu tresury z zakresu ćwiczeń obrończych dotyczących „kontroli”. Ten etap szkolenia w jego początkowej fazie często inicjuje wiele sytuacji stresujących dla psa, które w przypadku zwierząt o nieco słabszej psychice skutkują wystąpieniem niekontrolowanego zachowania lękowego bądź agresywnego [26]. Ostatnim, niewątpliwie najważniejszym kryterium przydatności narzędzi do oceny zachowań, jest ich wartość predykcyjna. Jak wspomniano, narzędzie behawioralne powinno umożliwić określenie zachowania się psa w sytuacjach, z którymi może mieć potencjalnie do czynienia w przyszłości, jak również powinno umożliwić określenie prawdopodobieństwa sukcesu psa w zdobyciu certyfikatu szkolenia czy atestu. Np. w celu ustalenia testu, który umożliwiłby zidentyfikowanie szczeniąt o przydatnych cechach do przyszłej pracy, wyniki testów behawioralnych przeprowadzanych w trakcie rozwoju zwierzęcia są korelowane z efektywnością w przyszłej pracy, np. wędhowej lub patrolowej (w przypadku psów służb mundurowych), czy też w określeniu zachowań, np. lękowych u psów towarzyszących. Badania przeprowadzone przez Maejimą i wsp. [27] wykazały, że zaledwie 30% psów rozpoczynających szkolenie specjalistyczne jest w stanie ukończyć je z wynikiem pozytywnym, z kolei według Slabberta i Odendalla [28] niemal 70% psów hodowlanych z ośrodków policyjnych nie kwalifikuje się do późniejszego wykorzystania przez służby mundurowe. Wartość predykcyjna testów przedstawiona przez różnych autorów różni się od siebie między innymi w zależności od testowanych cech. Np. w badaniach Rooney i wsp. [29] 244 przewodników psów służbowych z 6 różnych szkół w Wielkiej Brytanii wskazało, że posługiwanie się wyłącznie węchem w trakcie pracy, stamina, uczenie się za nagrodę, rozpraszanie się w trakcie pracy oraz motywacja pogoni za przedmiotem

są cechami, które mogą określić przyszły sukces psa w pracy wędhowej. Z kolei Maejima i wsp. [27] podkreślają, że takie cechy, jak: aktywność, posłuszeństwo, koncentracja, lekliwość, zainteresowanie przedmiotem, składające się na chęć do pracy, trafnie różnicują psy, które osiągają sukces w pracy wędhowej. Jednak nie wszystkie badania wskazują, że zastosowane testy behawioralne są w stanie określić przyszły sukces psa w pracy. Np. Beaudet i wsp. [30], testując 7-tygodniowe szczenięta i weryfikując je ponownie w wieku 16 tygodni, stwierdzili, że testy nie są w stanie wskazać przyszłych zachowań psów. Wydaje się, że rozbieżność w wynikach badań przedstawianych przez różnych autorów wynika z braku standaryzacji testów do oceny zachowań psów, co może wpływać na interpretację wyników i formułowanie wniosków [5].

Podsumowanie

Niezbędnym narzędziem do oceny psów są testy behawioralne. Pozwalają one wyłonić potencjalne osobniki posiadające cechy predysponujące danego psa do konkretnego rodzaju pracy lub też dyskwalifikujące. Należy jednak pamiętać, że badanie reakcji testowanych zwierząt przeważnie opiera się na subiektywnych obserwacjach doświadczanego testera, nie tylko w trakcie sytuacji testowej, ale także przed nią oraz bezpośrednio po niej. Pozwala to na ocenę całego złożonego repertuaru zachowań i stworzenie obrazu cech danego psa, nie tylko w zakresie natychmiastowej reakcji na pojawiające się bodźce. Zrozumienie zmienności zachowań między osobnikami oraz to, w jaki sposób ich predyspozycje odnoszą się do najistotniejszych zadań związanych z konkretnymi dziedzinami pracy, pozostaje nadal kwestią nierozstrzygniętą dla organizacji zajmujących się programami hodowlanymi dla psów pracujących. Niestety, wciąż brak jest w pełni potwierdzonej metody, za pomocą której można najlepiej ocenić kompetencje danego zwierzęcia. Pomimo faktu, że poszczególne formacje, takie jak Policja, wojsko czy Straż Graniczna, posiadają odpowiednie procedury i testy, nie ma obecnie narzędzi, dzięki którym możliwe by było ich porównanie. Stosowanie jak najlepszych testów behawioralnych, ulepszanie istniejących metod oceny, tak aby koncentrowały się na zachowaniach istotnych dla kwalifikacji psa na kursy specjalistyczne, ma swoje uzasadnienie ekonomiczne. Według danych amerykańskich, biorąc pod uwagę cenę zakupu, przewiezienia, zakwaterowania i wyszkolenia psa, całkowity koszt należy szacować na ok. 18 500 USD, a poprawa prognozyki o 2–7% dotyczącej sukcesu ukończenia przez psa szkolenia pozwala na rzeczywiste oszczędności [2]. Należy nadmienić, że nie tylko kwestie ekonomiczne są powodem, dla którego należy przeprowadzać dokładną ocenę zachowań psów podczas testów predyspozycji. Równie istotny jest czas poświęcony na wyszkolenie przyszłego psa patrolowego bądź patrolowo-tropiącego, a także problem znalezienia alternatywnych właścicieli dla psów w przypadku ich wycofania ze szkolenia, ponieważ dorosły osobnik, będąc w wieku od 2 do 3 lat, nie jest tak atrakcyjnym zwierzęciem dla przyszłego nabywcy, jak młody pies czy też szczeniak.

Wkład poszczególnych autorów w powstanie publikacji jest jednakowy. Praca powstała w ramach grantu Narodowego Centrum Nauki SONATA nr 2012/07/D/NZ9/03370 oraz Konsorcjum „KNOW”.

Bibliografia

1. N.J. Rooney, S.A. Gaines, J.W.S. Bradshaw, S. Penman, *Validation of a method for assessing the ability of trainee specialist search dogs*, „Applied Animal Behaviour Science” 2007, nr 103, s. 90–104.
2. D.L. Sinn, S.D. Gosling, S. Hilliard, *Personality and performance in military working dogs: Reliability and predictive validity of behavioral tests*, „Applied Animal Behaviour Science” 2010, nr 127, s. 51–65.
3. T. Jezierski, *Psy w służbie Policji, wojska i ratownictwa*, „Przegląd Hodowlany” 2011, nr 11 (79), s. 4–8.
4. A.C. Jones, S.D. Gosling, *Temperament and personality in dogs (Canis familiaris): a review and evaluation of past research*, „Applied Animal Behaviour Science” 2005, nr 95, s. 1–53.
5. C. Diederich, J.M. Giffroy, *Behavioural testing in dogs: A review of methodology in search for standardisation*, „Applied Animal Behaviour Science” 2006, nr 97, s. 51–72.
6. S.D. Gosling, *From mice to men: what can we learn about personality from animal research?*, „Psychological Bulletin” 2001, nr 127, s. 45–86.
7. S. Ruefenacht, S. Gebhardt-Henrich, T. Miyake, C. Gaillard, *A behavior test on German shepherd dogs: heritability of seven different traits*, „Applied Animal Behaviour Science” 2002, nr 79, s. 113–132.
8. K. Svartberg, B. Forkman, *Personality traits in the domestic dog (Canis familiaris)*, „Applied Animal Behaviour Science” 2002, nr 79, s. 133–155.
9. S.D. Gosling, O.P. John, *Personality dimensions in non-human animals: a cross-species review*, „Current Directions in Psychological Science” 1999, nr 8, s. 69–75.
10. F. Meyer, S.P. Chawalder, C. Gaillard, G. Dolf, *Estimation of genetic parameters of behaviour based on results of German Shepherd Dogs in Switzerland*, „Applied Animal Behaviour Science” 2012, nr 140, s. 53–61.
11. W.J. Netto, D.J.U. Planta, *Behavioural testing for aggression in the domestic dog*, „Applied Animal Behaviour Science” 1997, nr 52, s. 243–263.
12. A. Haverbeke, A. de Smet, E. Depiereux, J.M. Giffroy, C. Diederich, *Assessing undesired aggression in military working dogs*, „Applied Animal Behaviour Science” 2009, nr 117, s. 55–62.
13. N. Hall, C. Wynne, *The canid genome: behavioral geneticists' best friend?*, „Genes Brain Behavior” 2012, nr 11, s. 889–902.
14. P. Foyer, N. Bjällerhag, E. Wilsso, P. Jensen, *Behaviour and experiences of dogs during the first year of life predict the outcome in a later temperament test*, „Applied Animal Behaviour Science” 2014, nr 155, s. 93–100.
15. D.L. Duffy, J.A. Serpell, *Predictive validity of a method for evaluating temperament in young guide and service dogs*, „Applied Animal Behaviour Science” 2012, nr 138, s. 99–109.
16. M.E. Goddard, R.G. Beilharz, *Genetics of traits which determine the suitability of dogs as guide-dogs for the blind*, „Applied Animal Ethology” 1983, nr 9, s. 299–315.
17. E. Wilsso, D.L. Sinn, *Are there differences between behavioral measurement methods? A comparison of the predictive validity of two ratings methods in a working dog program*, „Applied Animal Behaviour Science” 2012, nr 141, s. 158–172.
18. K. Svartberg, *Shyness–boldness predicts performance in working dogs*, „Applied Animal Behaviour Science” 2002, nr 79, s. 157–174.
19. E. Wilsso, P.E. Sundgren, *The use of a behaviour test for selection of dogs for service and breeding. II. Heritability for tested parameters and effect of selection based on service dog characteristics*, „Applied Animal Behaviour Science”, 1997, nr 54, s. 235–241.
20. C.J. Hewson, U.A. Luescher, R.O. Ball, *Measuring change in the behavioral severity of canine compulsive disorder: the construct validity of categories of change derived from two rating scales*, „Applied Animal Behaviour Science” 1998, nr 60, s. 55–68.
21. L. van den Berg, M. Schilder, H. de Vries, P. Leegwater, B. van Oost, *Phenotyping of aggressive behavior in golden retriever dogs with a questionnaire*, „Behavioural Genetics” 2006, nr 36, s. 882–902.
22. A.J. Carter, H. Marshall, R. Heinsohn, G. Cowlshaw, *Evaluating animal personalities: do observer assessments and experimental tests measure the same thing?*, „Behavioral Ecology and Sociobiology” 2012, nr 66(1), s. 153–160.
23. K.D. Taylor, D. Millis, *The development and assessment of temperament tests for adult companion dogs*, „Journal of Veterinary Behavior: Clinical Application and Research” 2006, nr 1, s. 94–108.
24. J.M. Ley, P. McGreevy, P.C. Bennett, *Inter-rater and test-retest reliability of the Monash Canine Personality Questionnaire-Revised (MCPQ-R)*, „Applied Animal Behaviour Science” 2009, nr 119, s. 85–90.
25. K. Svartberg, I. Tapper, H. Temrin, T. Radesäter, S. Thorman, *Consistency of personality traits in dogs*, „Animal Behavior” 2005, nr 69, s. 283–291.
26. M. Walczak, A. Walasek, *Podłoże oraz ocena zachowań agresywnych u psów służbowych*, „Kwartalnik Policyjny” 2014, nr 3(29), s. 29–34.
27. M. Maejima, M. Inoue-Murayama, K. Tonosaki, N. Matsuura, S. Kato, Y. Saito, A. Weiss, Y. Murayama, S.I. Ito, *Traits and genotypes may predict the successful training of drug detection dogs*, „Applied Animal Behaviour Science” 2007, nr 107, s. 287–298.
28. J.M. Slabbert, J.S.J. Odendaal, *Early prediction of adult police dog efficiency—a longitudinal study*, „Applied Animal Behaviour Science” 1999, nr 64, s. 269–288.
29. N. Rooney, J.W.S. Bradshaw, *Breed and sex differences in the behavioural attributes of specialist search dogs—a questionnaire survey of trainers and handlers*, „Applied Animal Behaviour Science” 2004, nr 86, s. 123–135.
30. R. Baudet, A. Chalifoux, A. Dallaire, *Predictive value of activity level and behavioral evaluation on future dominance in puppies*, „Applied Animal Behaviour Science” 1994, nr 40, s. 273–284.

Summary

Methods of evaluation of dogs' behaviour in the view of research

Behavioural tests are necessary tools to evaluate dogs. Those tests enable identification of dogs with features that predispose or disqualify them from the particular kind of work. One must remember that examination of dog's reaction is generally based on subjective observations taken by an experienced tester during both test situation and before and directly after it. It helps assess the entire set of behaviours and create the image of features of a particular dog not only in the area of imminent reaction on the stimulus. Understanding of variability of behaviours among animals and the way how predispositions relate to tasks of particular kind of work still remains an unresolved issue for organizations that deal with breeding programmes for service dogs. Unfortunately, there is still lack of an approved method that would enable the most effective assessment of an animal. Despite the fact that particular forces e.g. the Police, military and the Border Guard implemented proper procedures and tests, there are no tools to compare the methods. Use of possibly the best behavioural tests and improvements made in the current methods of evaluation, the aim of which is to concentrate on behaviours important to dog's qualification for the course, are economically reasonable. According to American data, taking into consideration price of purchase, transport, boarding and training of a dog, preparation of one dog costs totally about 18 500 USD. Improvements in prognosis concerning successfully graduated training by the dog by 2–7 % leads to actual cost savings. It is worth mentioning that financial matters are not the only reason why dogs' behaviour should be assessed accurately on predisposition tests. Time devoted to training of patrol or patrol-tracking dogs as well as finding an alternative owner in case of withdrawing the dog from training are equally important issues. Finding the owner is a complicated aspect because an adult dog at the age of 2 or 3 is not as attractive for a potential purchaser as the young one or a puppy.

Źumaczenie: Joanna Łaszczyn, WP CSP